

Sütő Péter

HYPERTEXT

- Természetes intelligencia az információtudományban -

Országos Széchényi Könyvtár
Budapest, 1999

M K M
csakönyvpályázat

Összefoglalás a hiperszövegről

Közhelynek tekinthetjük, hogy a hiperszöveg, vagy hipertext* egy módszer, mindenekelőtt a weben, mely egyre inkább az információs munka hétköznapióságát jellemzi, mégis kevesen vannak, akik alapjait jól ismerik.

Sütő Péter könyve tehát „első látásra is hiánypótló” mű, hiszen a hipertext módszer első magyar nyelvű összefoglalását adja, mindazok számára, akik információtudománnyal, információs munkával foglalkoznak, azt tanulják vagy az iránt érdeklődnek.

Mivel a hipertext interdiszciplináris érdeklődésre tart számot, a könyv első fejezete azokat a megközelítési módokat és tudományterületeket sorolja fel, amelyek számára a hipertext vizsgálata fontos lehet. Az első, a történeti megközelítés, amelyet talán sokan ismernek, amely azonban feltétlenül szükséges. A szoftvertechnikai megközelítés egyik központi kérdése a WYSIWYG, azaz a *what-you-see-is-what-you-get*-elv, amelyet magyarra AMLÁZKA típusú megjelenítésnek fordíthatnánk, azaz, *amit-látsz-azt-kapod*.

A másik fontos szoftvertechnikai probléma, az adekvát programnyelv, a programozási technika megteremtése. A hiperszöveg-rendszerek ugyanis egy alapvetően nem-lineáris alkalmazási elvet kívánnak megvalósítani lineáris felépítésű programozási rendszerben, amire igazán csak az objektumorientált programnyelvek alkalmasak.

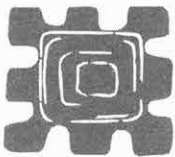
A hiperszöveg kapcsán különösen fontos szerepet játszik a nyelvészeti, szövegelméleti megközelítés. A hipertextben a „hagyományos” szövegekkel szemben az elsődleges rendező elv, nem a linearitás.

A nem-lineáris formában szervezett szöveg pedig olyan struktúrák útján valósul meg, amelyek közelebb állnak az emberi agyban felépített kognitív struktúrákhoz, mint a lineáris szöveg.

Ugyanakkor az is igaz, hogy a linearitás, mint rendező elv, hiperdokumentumok esetében sem mindig kiküszöbölhető és nem is feltétlenül kiküszöbölendő. Ráadásul, tudjuk, hogy a hagyományoktól gyökeresen eltérő módszerek, általános elfogadtatása is lassú folyamat, ami nincs másképp a hipertext esetében sem.

A lineáris szöveghez hasonlóan, a hipertext esetében is kitüntetett szerephez jut a kohézió és a koherencia.

SÜTŐ Péter
Hypertext : természetes intelligencia az információtudományban / Sütő Péter ; [közread. az] Országos Széchényi Könyvtár. – Bp. : OSZK, 1999. – 119 p.
ISBN 963 200 391 8

* A magyar szakirodalomban a legkülönbözőbb írásmódokkal találkozhatunk. Sütő Péter a hypertext formát használja. Érvelésének jogosságát nem vitatva, engedtessek meg a recenzensnek, hogy az általa megszokott hipertext kifejezést használja, kivéve, ha a szerző megfogalmazásait, fejezetcímeit idézi.

A kohéziót a hiperszöveg megfoghatóbbá teheti, mint a hagyományos, lineárisan rendezett szöveg. Nehezebb feladat a nem-lineáris szöveg koherenciájának biztosítása, hiszen a szemantikai, tartalmi egység más követelményeket támaszt a hagyományos szöveggel, és mást a hiperszöveggel szemben. Fontos és általánosan megfogalmazható igény ugyanakkor, hogy egy hiperszöveg minden egyes információegységének önmagában is koherensen zártnak kell lennie.

A hipertext olvasója a legtöbb esetben nem olvassa végig a teljes dokumentumot, így bizonyos, hogy a hagyományos szövegekben sikerrel alkalmazott utalásokra nincs lehetőség.

Bármennyire fontos azonban a nyelvészeti megközelítés, a hipertext, mint az adatintegráció eszköze, elsősorban az információ feldolgozásával, tárolásával és visszakeresésével foglalkozó szakemberek körében tarthat számot érdeklődésre. Egyrészt, mint a feldolgozott információ közvetítésének új eszköze, másrészt, mint új típusú dokumentum, amely új típusú feldolgozást kíván. Ez az információtudományi megközelítés alapja.

Persze, hogy mit is nevezünk információtudománynak, fogas kérdés, amelyet a szerző sem kerülhet meg. Erre vonatkozó rövid okfejtésének középpontjában a dokumentum és az információ szembeállítása áll.

Erről a kérdésről aztán a könyv második fejezetében olvashatunk. Talán helyénvaló, ha itt még egyszer említjük a könyv hiánypótló jellegét. Mégpedig abban a tekintetben, hogy az információtudomány egy sor – a hipertexttel összefüggő, de attól függetlenül is érdekes – kérdését is tárgyalja. Ennek megfelelően a szerző e fejezetet azoknak is ajánlja, akik az információtudománnyal most kezdenek foglalkozni.

A nem-lineáris szöveg természetével foglalkozó második fejezet tehát a következőképpen épül fel. Elsőként a kommunikáció csatornáival foglalkozik a szerző. Ebben a kommunikációelméleti részben a

hipertext közléstechnikai újdonságára hívja fel a figyelmünket és – a legnagyobb mértékben helyettesíthető módon – legkevésbé sem kíván amellet az utópikus ötlet mellett érvelni, hogy a hipertext hivatása, hogy a hagyományos lineáris közlést felváltsa. Ezt követi az a két rész, amelyet korábban említettünk, és amelyek a tudás és információ kérdésének alapvetően kognitív pszichológiai feldolgozását, majd nyelvészeti, szövegelméleti konzekvenciáit tartalmazzák.

A „Hypertext, hipermédia – modellek, definíció” elnevezés, önmagáért beszél, A harmadik fejezet, ugyanis a különböző definíciók áttekintése után, a szerző saját definícióját tartalmazza. Ennek megfelelően „hipertext az adatintegráció és az információközvetítés olyan módszere, amely a tudást a hagyományosan lineáris szövegstruktúra helyett, a kognitív emberi gondolkodást hívebben tükröző nem-lineáris, térbeli, hálózatos rendszerben rendezi el. A felhasználó aktívan és közvetlenül közreműködhet a tudásbázis kialakításában és formálásában.” (27. p.)

A hipertext rendszerek felépítésével foglalkozó negyedik fejezetben a szerző az adatbázis-kezelő rendszerek felépítésének analógiájára, megkülönböztethet egymástól hipertextbázist és hipertext rendszert.

A bázis kezeléséért felelős hipertextkezelő rendszerek fejlesztésében ma még nem beszélhetünk, olyan egységes szemléletről, mint ami általában az adatbázis-kezelő rendszerekre jellemző. Mivel a hipertextben tárolt adatok közel sem olyan homogének, mint egy hagyományos adatbázisban, így az adatmodellezés is komoly nehézségekbe ütközik.

A hipertextbázis kapcsán kiemelt jelentőségű, hogy a tudás közvetítése valamilyen egységekben történik. Míg azonban más rendszerek izolált egységekkel (pl. egy-egy bibliográfiai rekorddal dolgoznak, addig a hipertext-rendszerek az egységek közötti kapcsolatokat is bemutatják. Ugyanakkor még a kizárólag írott szövegeket tartalmazó rendszerek esetében sem lehet egyértelműen meghatározni az egy

egységbe tartozó szöveg hosszát, jellegét vagy szövegtani jellemzőjét.

A hipertextbázis információs egysége ugyanis a tudás, mint a kognitív struktúra egy egysége, amelynek mérete, tárolási technikája, fizikai megjelenése egyetlen rendszeren belül is különböző lehet. Az információs egységek összekapcsolása a hipertextmódszer alapvető gondolata. Ebben a vonatkozásban jó, ha nem feledkezünk meg a szerző alábbi intelméről:

„A hypertext rendszert nem szerencsés úgy használni, hogy „gondolkodás nélkül” rögzítünk mindent, ami eszünkbe jut. Nem szerencsés ez akkor sem, ha a hypertextet pusztán, mint egyéni „jegyzetfüzetet” használjuk, de még kevésbé akkor, ha információközvetítő eszközként. A rend elengedhetetlen feltétele a rendszeresség, a koncepció. Azzal együtt, hogy definícióink értelmében meg kell adni a lehetőségét bármilyen kapcsolat létrehozásához a hipertextbázis egységei között, meg kell vizsgálnunk azt is, hogy miként lehet koncepciót kialakítani azok kezelhetőségére.” (72. p.)

Mindehhez különböző típusú kapcsolatokat használhatunk.

A kapcsolatok mutathatnak:

- ☞ adott egységen belül annak egy másik pontjára,
- ☞ adott hipertextbázis másik egységére, vagy annak egy adott pontjára,
- ☞ adott hipertextbázison kívüli információforrásra;

Hipertextet írni, nem egyszerű és korántsem magától értetődő dolog. Bár, tudásunknak kognitív hálóban való rögzítése és reprezentálása sokkal ősbibb és „természetesebb” forma, mint a lineáris közlés, mégis évszázados megszokásaink a szekvenciális struktúrákhoz kötnek minket. Igaz, ez mind a szerzőre, mint az olvasóra. Lineáris formába foglalt közlés esetén egyértelműen a szerző szájába meg a tartalom sorrendiségét, hipertext esetében azonban e döntés jelentős része az olvasóra száll. Hipertext

dokumentum szerzőjének különösen ügyelnie kell arra, hogy ne kösse meg túlságosan az olvasó kezét, azaz, a lehető legtöbb navigációs lehetőséget biztosítsa a számára, ne engedje el túlságosan az olvasó kezét, azaz, ne kínáljon olyan sok böngészési lehetőséget, hogy az olvasó akaratlanul is elveszítse a fonalat. A szerzői segédeszközök legfontosabbika tehát a változtatások jogosultságának meghatározása.

Az olvasói magatartásokról, a böngészés és a navigáció lehetőségeiről az ötödik fejezetben szól a szerző részletesebben.

Ezt megelőzően azonban előre bocsátja, hogy szoftvertechnikai szempontból legalább ugyanolyan fontos a felhasználói felület kialakítása, mint a mögöttes adattároló rendszer felépítése.

Az ötödik fejezetből kiemelésre kívánczik, hogy a szerző különbséget tesz a böngészés és a navigáció között.

A böngészés minden fajtája kreatív információszerezés, amely szembeállítható az online adatbankok által elsődlegesen támogatott célzott információkérésessel. A böngészés azonban csak jól szervezett hiperdokumentumokban lehet eredményes. A módszer két leggyakoribb problémája éppen a kognitív túlterheltség és az eltévedés veszélye. A navigáció a böngészés minősített esete, melyet az a felhasználó alkalmaz, aki információigényét megtervezett stratégia szerint kívánja kielégíteni és amihez különböző eszközök állnak rendelkezésére.

Ahogy azt a könyvből megtudjuk, a navigációs eszközök a következő kérdésekre adnak választ:

- ☞ Hol vagyok?
- ☞ Merre menjek? A következő lépés (taktika)
- ☞ Merre menjek? Hol találok olyasmit, ami érdekel? (stratégia)
- ☞ Hogyan találok vissza?
- ☞ Mindent megtaláltam?

A hatodik fejezetben azt vizsgálja, hogy milyen mértékben feleltek meg eddig a hipertext rendsze-

rek a velük szemben támasztott oktatási elvárásoknak.

Ezt az egyáltalán nem érdektelen fejezetet egy, a könyvtárosok, az információs területen dolgozók számára lényegesen fontosabb fejezet követi, amely a hipertextnek az információkeresésben játszott szerepével foglalkozik. Ebben a fejezetben a szerző a kutatások aktuális eredményeire támaszkodva bemutatja, milyen megoldások születtek az információkeresésben a felhasználói igény kielégítésére. Elsőként megvizsgálja az információkeresés hagyományos technikáit, majd az adattárolás kérdéseivel foglalkozik.

Az adattárolás kérdései után a referenciaállományok és a teljes szövegű dokumentumok hipertext formára történő konverziójával foglalkozik, különös tekintettel a konverzió automatizálásának lehetőségeire.

A hagyományos adattárolás és az új típusú (hipertextes) keresési technika illesztése elsősorban a szakirodalmi, könyvtári alkalmazásokban nagy jelentőségű. Az ezzel foglalkozó fejezetben egy kísérleti megoldást, a HyperKGB rendszert mutatja be a szerző.

A HyperKGB fejlesztése során abból a megállapításból indultak ki, hogy a piacon jelenleg kapható rendszerek mindegyike csak kiegészítő keresési lehetőségként kínálja fel a böngészést, elsődleges eszközük a célzott keresés marad. Céljuk olyan rendszer kifejlesztése volt, amely ezt az arányt megfordítja, azaz elsősorban a böngészésre irányítja a használó figyelmét. Ezt követi az online adatbázisokhoz kapcsolható KHS online zsilip (gateway) rövid bemutatása.

A könyv záró fejezete rövid kitekintés a fejlődés várható irányairól. Összefoglalásul elmondhatjuk, hogy a szerző azt a szerepet hangsúlyozza, amelyet a hipertext az információ, azon belül is elsősorban a szöveges szakirodalmi információ tárolásában (vissza)keresésében és közvetítésében, valamint előállításában játszik. Ilyen módon könyvtárosoknak, a tágabb értelemben az információs szakmának szól.

Némi hiányérzetet okoz, hogy a www mint hipertext rendszer jellemzőiről kevés eligazítást kapunk, bár igaz, hogy az alapok megismerésével a világháló megismerése is közelebb kerül hozzánk.

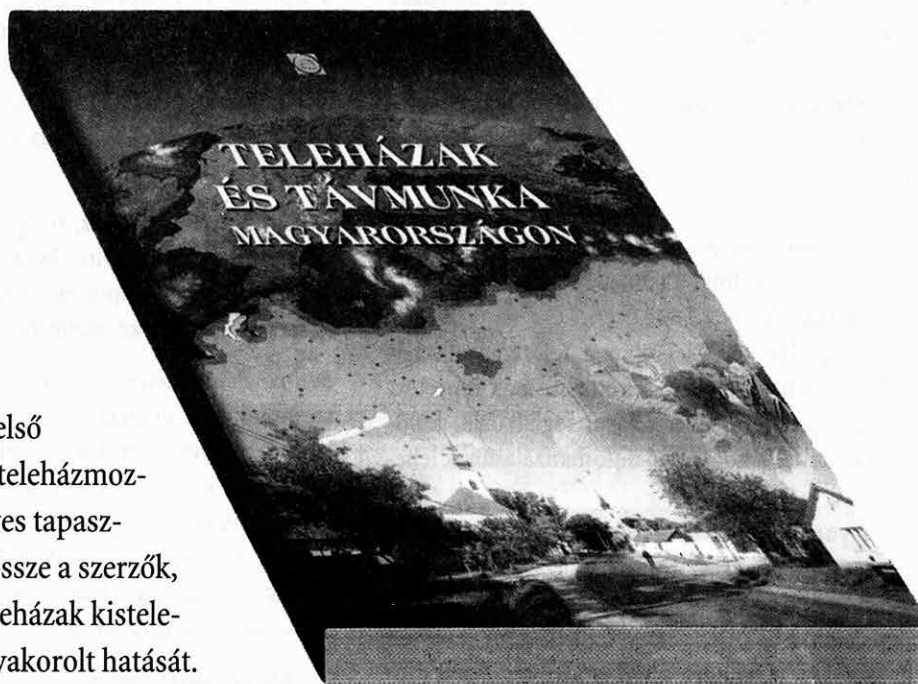
Sütheő Péter kiemeli, hogy a könyv legfontosabb szempontja az oktatásé. Könyvét úgy alakította ki, hogy az egyes fejezetek az információtudományi képzésben követett gyakorlatnak megfeleljenek. A több szempontú megközelítést a téma elméleti tárgyalása követi. Ezt követik általában a gyakorlati példák, elsősorban a könyvtári, információszerzési alkalmazások területén.

E vitathatatlanul meglévő jó vonásai mellett azonban, az oktatásban való hasznosítását lehetett volna további pedagógiai eszközökkel, például több összefoglalással, kérdésekkel, gyakorlatokkal támogatnia.

Ez a munka azért (harmadszor is leírom) hiánypótló jellegénél fogva fontos az oktatásban. Ne feledjük azt sem, hogy érdemes a kötetet úgy is mint a témát széles körűen és érdekesen feldolgozó monográfiát olvasnunk.

Koltay Tibor

TELEHÁZAK ÉS TÁVMUNKA MAGYARORSZÁGON

A 416 oldalas tanulmánykötet első részében a hazai teleházmozgalom közel tízéves tapasztalatát foglalják össze a szerzők, és vizsgálják a teleházak kistélepülések életére gyakorolt hatását.

A második részben részletes elemzést olvashatnak egy forradalmian új munkamódszerről, a távmunkáról. A könyv gyakorlati példákban, áttekinthető összefoglalókban, fotókban gazdag, és nélkülözhetetlen a teleházak működtetői és az induló teleházak számára. Ajánljuk azoknak, akiket foglalkoztat az ezredfordulón ugrásszerű fejlődésnek induló információs társadalom és a magyarországi kistélepülések felzárkózása.

A könyv bruttó ára: 2. 800 Ft

A könyv személyesen megvásárolható a könyvet kiadó IGE Kft.-nél:
(AZ IGE Kft. az Önkormányzati Innovációs Központ utódszervezete.)

Tel.: (06-1) 428-0551,

vagy megrendelhető a www.igekft.hu weboldalon.